

Ylijärven riistakosteikko

Kosteikon perustaminen on vesistönsuojelun työläimpiä, mutta toisaalta antoisimpia vaihtoehtoja. Usein kosteikon pohjaksi tulee alue, joka on jo alun perin märkää ja sellaisenaan metsätalouden käyttöön soveltumaton. Riistakosteikon perustaminen tällaiselle maalle palvelee useampia tahoja, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

Keski-Pohjanmaalla Kannuksen Eskolassa, Rättyän kylällä, ovat maanomistajat toteuttaneet yhteistuumin ja -voimin riistakosteikon. Ylijärven kosteikon tarkoitus on vähentää valuma-alueelta tulevaa typpi- ja fosforikuormitusta ennen vesistöön pääsyä, monipuolistaa eläin- ja kasvilajistoa, parantaa läheisten viljelymaiden vesitasapainoa sekä toimia paikallisille ja ohikulkeville retkeilypaikkana. Riistakosteikosta puhuttaessa myös metsästyksellä on joskus tulevaisuudessa rooli. Hankkeen asiamiehen Vesa Hannin mukaan vuotuisen metsästysajan on kuitenkin ajateltu rajoittuvan päivän tai kahden pituiseksi.

Kosteikkohankkeen asiamies Vesa Hanni syvänveden altaan edustalla.

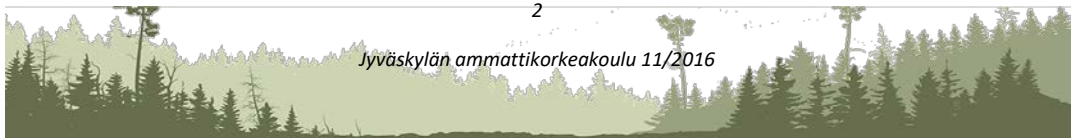

Kosteikon rahoitus ja suunnittelu

1950-luvulla kuivatun järven valjastus lintukosteikoksi lähti maanomistajien yhteisestä päätöksestä. Hanke ei olisi edennytkään, mikäli yksikin 16:sta olisi sitä vastustanut. Varsinainen työ lähti käyntiin alueen puuston raivauksesta, joka ei vielä kuulunut itse Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta (ELY) haetun rahoituksen piiriin. Puunmyynnillä saatiin toinen puoli 40 000 euron omarahoitusosuudesta ja toinen puoli laskettiin talkootöille, lähinnä kaivinkoneen työtunneille. Traktorityölle, erilaisille kuljetuksille ja käsityönä tehtäville rakenteille tuli paljon tunteja.

Lisäksi Vesa korosti kahvinkeittäjien roolia työskentelyn jaksamisen kannalta. Kokonaisuudessaan hankkeen kustannukset ilman alkuraivausta olivat yli 80 000 euroa, josta Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) ja valtiolta tuli puolet. Kannuksen kaupunki osallistui hankkeeseen 3 000 euron panoksellaan.

Hanni kertoi rahoituksen hakemisen ELY:ltä olleen jokseenkin helppoa viranomaisten asiallisen ohjeistuksen ja omalta kylältä löytyneen, jo aiemmin projektien parissa työskennelleen hankemiehen avun vuoksi. Aivan ongelmittomia asiat eivät kuitenkaan alkaneet. Alustavat tunnustelut hankkeen rahoitukselle näyttivät vihreää valoa, mutta jo viikon päästä valo muuttuikin keltaiseksi. Ohjelmakauden vaihteessa määräraha on usein käytetty loppuun, kuten kävi tässäkin tapauksessa. Hankkeen rahoitus saatiin kuitenkin järjestymään toiselta alueelta, josta syystä Hanni antoi kiitosta ELY-keskusten yhteistyölle.

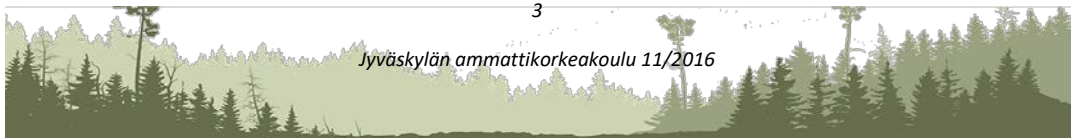
Vesa neuvoo rahoituksen hakijoita pitämään päivämääristä ja aikatauluista kiinni sekä täyttämään pyydetty lomakkeet huolellisesti. Hakemuksella aikatauluihinkin tosin voi saada joustoja. Ylijärven kosteikolla kolmen kuukauden jatkoajaksi jouduttiin turvautumaan hankalien työskentelyolosuhteiden takia.

Ylijärven projekti alkoi paperitasolla kosteikkosuunnitelmasta, jonka on laatinut Pohjanmaan riistanhoitopiiri yhdessä Salaojakeskuksen ja Länsi-Suomen Ympäristökeskuksen kanssa.

Suunnitelmassa kuvaillaan mm.:

- alueen lähtötiedot kasvillisuus- ja eläinlajeineen
- luontotyyppien ja kasvillisuuden huomioiminen kosteikon toteutuksessa
- vesirakentamisen suunnitelmat (mitoitus, rakenteet, hoito- ja kunnossapito)
- kustannusarvio
- riista- ja pienpetopyynnin suunnitelmat¹.

Ennen varsinaisia rahoitushakemuksia tarvittiin kasa lausuntoja. ELY:itä haettiin lausunto vesirakentamisen luvan tarpeesta. Ylijärven kohdalla kyse ei ollut vesirakentamisesta, joten lupaa Aluehallintovirastolta (AVI) ei tarvittu. Lausuntoa pyydettiin myös ELY:n luonnonsuojeluryhmältä, joka otti kantaa mm. 2009 tehtyihin kasvillisuus- ja linnustoselvityksiin. Vedenpinnan nostamisesta ja sen vaikutuksista ruoho- ja heinäkorpikuville pyydettiin lausunto Metsäkeskukselta. Ylijärven kohdalla alue muuttui toimenpiteiden vaikutuksesta metsämaasta vesistöksi ja siihen alettiin soveltamaan metsälain sijaan vesilakia.

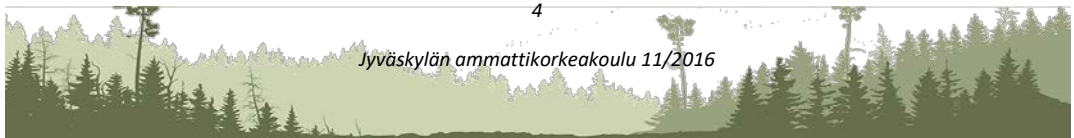

Tällaisten asioiden huomioiminen on tärkeää ja rajanveto voi olla joskus vaikeaa. Kosteikon perustamiselle rajoittavaksi tai jopa estäväksi tekijäksi voi tulla esim. alueelta tavattu uhanalainen laji tai jokin metsälain 10 §:n erityisen tärkeä elinympäristö. Mikäli kosteikoksi ajateltu alue sijaitsee kaava-alueella, tulee huolehtia maisematyöluvasta; ruoppausta ennen täytyy selvittää mahdollisten kaapeleiden sijainti jne². Pohjatyon tärkeyttä ei voi liikaa korostaa ja on hyvä muistaa, että kahta täysin identtistä kosteikkohanketta ei ole. Avuksi löytyy hyvä muistilista mm. kosteikko.fi -sivuilta ja alueen suojelusta saa tietoa paikkatietoikkuna.fi -verkkosivuilta.

Ylijärven prosessi eteni hankehakemuksella, jonka liitteeksi perustamissuunnitelma tuli. Projektisuunnitelmassa kuvailaan sitten tarkemmin mm. projektin tarvetta, kohderyhmää, tavoitteita ja vaikutuksia. Suunnitelmaan kuuluu myös osio tiedottamisesta yleisölle. Projektin etenemisestä kerrottiin mm. verkkosivuilla. Tietojen esittäminen selkeästi ja perustellusti edesauttaa rahoituksen saamista, varsinkin jos hakijoita rajalliselle rahamäärälle on useita.

Ylijärven rahoitushakemus tehtiin Eskolan Kehitys Oy:n nimissä. Kosteikon perustaminen on palvellut kylän asuntotuotantoon panostavan yrityksen hyvinvointisuunnitelmia ja täydentänyt Eskolan kylän luontokohdemarkkinointia. Kokonaisuutta ajatellen hallinnollisten asioiden hoito yrityksen kautta oli järkevää, eikä se siten kuormittanut metsästyseuran toimintaa. Hanni kertoi, että tähän ratkaisuun päädyttiin myös alv-vähennyksen takia, joka saatiin kätevästi hoidettua yrityksen jo olemassa olevien valmiuksien avulla.

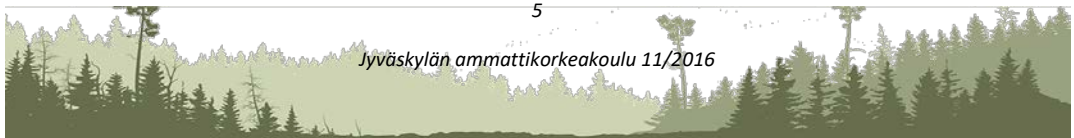

Kosteikon toteutus

Kosteikon puuston raivaus tehtiin vesilintupoikueiden turvallista elinym-
päristöä ja kosteikon monimuotoisuutta silmällä pitäen. Keskelle aluetta
jäi pajukkoa, josta poikasille löytyy suojapaikkoja. Tekopökkelöitä jätet-
tiin lahoamaan, samalla kun korkeat petolinnuille mieluisat tähystyspuut
kaadettiin. Vuoden 2015 aikana tehtiin viimeistelyjen lisäksi vielä raken-
teita.

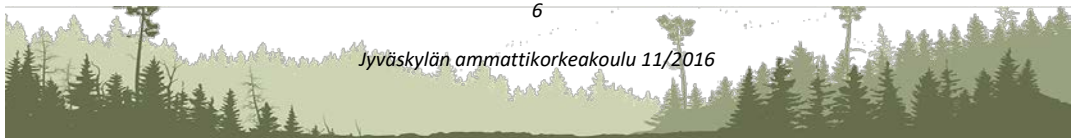
Pääosin kosteikon teko ajoittui kuitenkin vuodelle 2014. Varsinaisesti ve-
silinnut ovat löytäneet kosteikon käyttöönsä pesimäaikaan 2016. Haas-
tattelupäivänä kesäkuun alussa alueelta tavattiin vesilinnuista heinäsor-
sia, taveja, telkkiä ja lokkeja. Naurulokit ja muut pienet lokit ovatkin ter-
vetulleita kosteikoille. Äänekkäät lokkiyhdyksunnat puolustavat kiivaasti
pesiään variksilta ja muilta pesärosvoilta, samalla taaten muidenkin lajien
pesimärauhan³.

Kosteikon tiheä kasvillisuus tarjoaa suojaa vesilintujen poikueille ja pidättää ravinteita.

Ylijärven riistakosteikko on kokonaisuudessaan noin 17 hehtaaria, jonne laskee reilun 3 km²:n valuma-alueen vedet. Valuma-alue muodostuu pääosin ympäröivistä talousmetsistä, mutta suurelta osin ravinnekuorma tulee kuitenkin lähipelloilta. Syvän veden altaita (vesisyvyys 1,0 - 1,3 metriä) on kaivettu kosteikolle viisi kappaletta kokosukeltajia ajatellen. Muuten kosteikon keskisyvyys jää puolen metrin tietämille, mikä on hyvä puolisukeltajille.

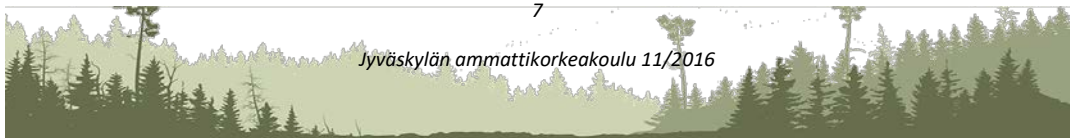

Altaiden muodolla on selkeä vaikutus lintujen viihtyvyyteen. Suorakulmainen allas on Hannin havaintojen mukaan jäänyt käyttämättömäksi, kun taas reunamuodoiltaan vaihteleva allas on saanut asukkaita. Koskeikon teossa pohjatietona käytetään lintujen käyttäytymistä ja tarpeita. Vesa sanoin: ”Mikä näyttää ihmisen silmään hyvältä, ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista linnulle”.

Saarilla ja niemekkeillä on myönteinen vaikutus lintujen viihtyvyyteen ja niiden oikea sijoittelu estää petoeläinten vahingonteoilta. Näiden lisäksi ohjausniemekkeillä, saarilla ja saarekkeilla pystytään parantamaan koskeikon hydraulista tehokkuutta, joka on monimuotoisuuden ja vedenviivymän ohella tärkeä tekijä vedenpuhdistuksen kannalta⁴. Altaan mitoiksi suositellaan suhdetta 5:1 (pituus/leveys). Liian nopeaa vedenvirtausta ei saa syntyä, jotta altaiden kasvit ehtivät hyödyntää ravinteita, toisaalta vesi ei saa jäädä seisomaankaan, kuin korkeintaan kuivimpien kausien aikana³.

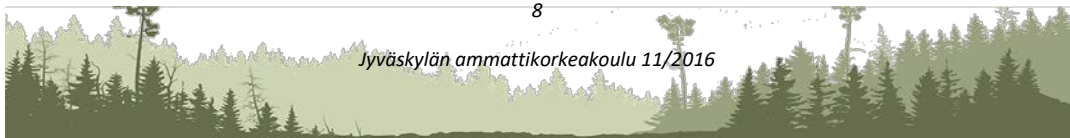
Vesa kertoi kaivurityön olleen projektin haastavin ja kallein vaihe. Alueelle piti luoda kunnolliset penkereet, jotta vesi saatiin pysymään alueella. Lisähaastetta toivat leudot talvet ja työ eteni hitaasti, kun pahimmilla kohdin jouduttiin kuljettamaan kaivurin alla käytöstä poistettuja sähköpylväitä estämään koneen uppoaminen. Kaivurityön lisäksi aikaa ja rahaa meni myös polkemiseen ja jäädyttämiseen. Tilkitsemisen tarvetta ei ole kuitenkaan toistaiseksi ilmennyt, kun työ on tehty huolellisesti pintaan ja kantojen poistosta lähtien.

Patorakennelmat piti ohjeistuksen mukaan tehdä sellaisiksi, että myös hauki pääsee siitä nousemaan. Petokalat tarvitsevat pikkukalaa ravinnokseen ja pikkukalat taas kilpailevat samasta ravinnosta kosteikon vesilintujen kanssa. Särkikalat vieläpä samentavat vettä pohjaa möyhiessään. Hauki on selkeä uhka myös linnun poikasille. Näiden faktojen valossa helposti miettii, olisiko Suomessakin hyvä siirtyä Pohjois-Amerikan malliin täysin kalattomiin kosteikoihin kalakannan rajoittamisen sijaan^{3,5}.

Aiemmin mainittujen lisäksi valmiissa kosteikossa rakennelmiin kuuluvat patorakennelmat ja erityisesti penkereen kunnostustoimenpiteille tärkeä huoltotie. Kosteikon linnuille on lisäksi rakennettu ruokintalauttoja ja telkille on pönttöjä kosteikon eri puolilla. Pari pönttöä oli saanut asukkaat jo syksyllä 2015, mutta havaittujen telkkien, heinäisorsien ja tavien määrä Vesan mukaan lähenteli sataa yksilöä. Keskenäiselle kosteikolle asettuminen kertoo telkkien asuttopulasta keskisellä Pohjanmaalla, mihin vaivaan Ylijärvi nyt tuo helpotusta. Retkeilijöille on tehty kosteikolle tulosuunnasta löytyvä lintutorni ja nuotiopaikka, jotka kuukauden ajan pidetyn vieraskirjan mukaan ovat olleet säännöllisessä käytössä.

Virtaama-aukon penkereen luiskan kiveys on tehty korkealle, suurien kivien välit pienillä kivillä täyttäen. Samanlainen kivistä tehty rakenne on myös pohjassa maan eroosiota estämässä.

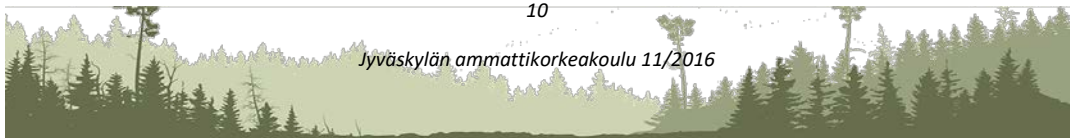

Kosteikon hoito

Kosteikon perustaminen hyvään suunnitelmaan pohjautuen, ammattitaitoisen kaivinkoneenkuljettajan toteuttamana, ei vielä riitä siihen, että vesilinnut asettuvat pesimään sinne vuosi vuoden jälkeen. Huolto- ja kunnossapitotöitä on tehtävä, jotta kasvillisuus saadaan pidettyä kurissa ja vesistöjen suojelu ei muuttuisi niiden rasitteeksi. Ylijärven suunnitelmaan on kirjattuna syvävedenaltaiden lietteiden poisto kuivimpaan aikaan ja munkkipadon tyhjennys.

Kaksi laskeutusallasta peltojen läheisyydessä kosteikosta vajaan puolen kilometrin päässä tulee myös tyhjentää ennen kuin kiintoainetta kerääntyy liaksi pohjalle. Altaiden tarkoitus on olla ensimmäinen pysäkki peltoilta tulevalle liete- ja ravinnekuormille. Hanni arveli, että jatkossa tulaa tekemään seuranta, miten kosteikon perustaminen on parantanut läheisten vesistöjen vedenlaatua. Valuma-alueeseen nähden oikeilla mitasuhteilla toteutettu hyvin rakennettu kosteikko voi parhailaan pidättää 70 % kiintoaine- ja fosforikuormasta ja kokonaistyyppikuormastakin 30 %³.

Kasvillisuus pidetään kurissa niin, että yleisnäkymä kosteikolle on avara, lajien monipuolisuuteen panostaen. Perustamisen jälkeiset ensimmäiset vuodet ovat usein niitosta vapaita. Loppukesään ajoittuva niitto vähentää ravinnekuormaa, kun kasvit eivät ole vielä ehtineet kerätä ravinteita juuriinsa³. Kasvit ovat kuitenkin kosteikon ravinteiden kerääjiä, joten perusteellisen korjuun tekeminen liian usein häiritsee kosteikon veden laatua parantavaa ominaisuutta.

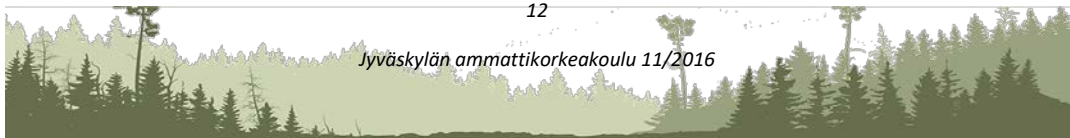
Avoveden ja kasvillisuuden määrän suhteen ollessa tasan vesilinnut viihtyvät parhaiten³.

Riistakosteikon asukkaiden turvallisuudesta huolehditaan pienpetopyynnillä. Erityisesti minkkiä varten alueella on elävänä pyytäviä loukkuja elokuun alusta huhtikuun loppuun. Lähialueella tapahtuva pienpetojen metsästys turvaa olennaisesti vesilintupoikueiden tulevaisuutta. Loukkupyynti vaatii päivittäisiä tarkastuskäyntejä, joten vastuun jakaminen on hyvä hoitaa siten, ettei yhden ihmisen harteille jää kohtuutonta työtaakkaa.

Rakenteiden kunnon tarkistaminen ja alueen yleisestä siisteydestä huolehtiminen ovat nekin kosteikosta huolehtivan Eskolan metsästysseuran jäsenten huoltorutiineihin kuuluvia asioita. Projekti sitoo ihmisiä sukupolvien yli, mutta palkkana siitä saa seurata kosteikon kehittymistä ja lintupoikueiden elämää tietäen, että samalla alueen vesistöjä varjellaan rehevöitymiseltä.

Oheisesta linkistä pääset käymään Ylijärven kosteikon sivuilla ja löydät ajo-ohjeet, jos haluat tutustua kohteeseen lähemmin: <http://www.esko-lankyla.fi/uploads/Ylij%C3%A4rven%20riistakosteikko.pdf>.

Näkymä Ylijärven kosteikon lintutornista. Kaivurin työnjälki näkyy vielä osalla aluetta paljaana maanpintana. Kasvi-istutuksia ei olla lähdetty tekemään, vaan ravinteikkaan pelloilta tulevan veden arvellaan saattelevan vesikasvillisuuden leviämisen hyvään alkuun.

Lähteet:

1. Ylijärven riistakosteikkosuunnitelma, Pohjanmaan riistanhoitopiiri (julkaisematon). 2016. Laatija: Pirta Yliaho, Kasvillisuuskarttoitus: Johanna Kullas, Linnustoselvitys: Marko Pohjoismäki, Vesirakentaminen: Eero Peltoniemi, Marko Ojamaa, Tarmo Kämä.
2. Lait ja kaavamääräykset. N.d. Kotiseutukosteikko LIFE+ -hankkeen verkkosivujen artikkeli. Muokattu 27.2.2015. Viitattu 11.8.2016. <http://kosteikko.fi/kosteikon-perustamien/luvat-ja-rahoitus/lait-ja-kaavamaaraykset/>.
3. Suomalainen riistanhoito. 2014. Toim. P. Nummi ja V-M Väänänen. 2. p. Helsinki: Metsäkustannus.
4. Koskiaho, J. 2010. Kosteikot virtaaman ja kosteikoiden hallinnassa. SYKKEEN seminaarin diaesitys. Muokattu 1.4.2010. Viitattu 11.8.2016. http://www.pyhajarvi-instituutti.fi/image/pdf-tiedostot/jkoskiaho_pji_300310.pdf.
5. Marjakangas, A. 2016. Tehohoitoa taantuville riistavesilinnuille. Metsästäjä 3.
6. Hanni, V. 2016. Eskolan Metsästysseuran puheenjohtaja. Haastattelu 11.6.2016.

Teksti: Eija Partanen & Arto Riihinen

Kuvat: Eija Partanen

Tämän omatoimisen ja aktiivisen metsänomistajan infokortin on koostanut Jyväskylän ammattikorkeakoulu osana NEEFO "Network for Educated European Forest Owners" -hanketta, jota on osarahoittanut EU:n Erasmus+ -ohjelma (Agreement No.2015-1-LV01-KA204-013437). Lisätietoa hankkeesta sekä lisää infokortteja löydät Internet-osoitteesta: jamk.fi/infokortit.

